

TERORIZAM U KRIVIČNOM PRAVU BOSNE I HERCEGOVINE

TERRORISM PROVISIONS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA'S CRIMINAL LAW

Emir Kajmaković, Državna agencija za istrage i zaštitu, Istočno Sarajevo, BiH

SAŽETAK

Terorizam predstavlja veliku prijetnju nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti danas više nego ikada u dosadašnjoj historiji. Osnovna sredstva koja bi se trebala primjenjivati u borbi protiv terorizma jesu zakonske odredbe unutar pravnih poredaka država. Polazeći od toga u mnogim zemljama je novelirano materijalno krivično zakonodavstvo, zbog čega definiranje terorizma dobiva nove okvire. Pojedine zemlje donjele su i posebne zakonske propise, dok je zakonodavac u Bosni i Hercegovini uglavnom pratio međunarodne trendove u legislativnoj borbi protiv terorizma. Cilj ovog rada je analizirati materijalni aspekt krivičnopravne zaštite od terorizma u BiH, zatim konkretne inkriminacije terorizma i srodnih krivičnih djela, kao i posljedice prilagođavanja nacionalnog krivičnog zakonodavstva s međunarodnim pravom.

Ključne riječi: krivično djelo, terorizam, krivični zakon, međunarodno pravo, konvencije.

Key words: criminal offense, terrorism, the penal code, international law, convention.

SUMMARY

Today more than ever before in history, terrorism represents a major threat to national and international security. The basic tools that should be used in the fight against terrorism are found in key legal provisions, which form part of the states legal framework. As a result, material criminal law has been revised in many countries, which is way defining terrorism has taken a new form. Some countries have adopted special legislation, while legislator in Bosnia and Herzegovina has generally followed the international trend in legislative fight against terrorism. The goal of this paper is to analyze the material aspects of legal protection, concrete criminal offence of terrorism and related criminal acts in BiH, as well as consequences regarding adjustment of national legislation with international law.

UVOD

U pogledu legislativnog suprostavljanja terorizmu na nacionalnom planu, jedan broj zemalja je krajem prošlog i početkom ovog vijeka pribjegao značajnijim izmjenama u materijalnom krivičnom pravu. Istovremeno je u glavno krivično zakonodavstvo mnogih zemalja uvedeno novo krivično djelo pod nazivom „Terorizam”, kojim se inkriminiše unutrašnji terorizam u opštem vidu (Milošević, 2002: 214). Pojedine države kao što je Bosna i Hercegovina obogaćuju svoje krivične zakone novim odredbama kao rezultat usaglašavanja s najznačajnijim

međunarodnim izvorima, a neke ostaju na tradicionalnim stanovištima smatrajući da je njihovo postojeće represivno zakonodavstvo prilagođeno borbi protiv terorizma. Takođe veliki broj zemalja sva krivična djela terorizma uređuje u okviru iste glave krivičnog zakona, dok jedan broj, među kojima je i naša država, krivična djela terorizma svrstava u nekoliko grupa. Međunarodni izvori (konvencije) sa međunarodnopravnog aspekta, prilično detaljno i sadržajno su izvršile inkriminaciju pojedinih akata međunarodnog terorizma. Pored toga, konvencije su ustanovile i obavezu država ugovornica da inkriminisana djela uvrste u svoja nacionalna zakonodavstva, ili ih predvide u njima. Zbog toga, ključno mjesto u suzbijanju terorizma zauzimaju nacionalni pravni sistemi koji nakon ratifikovanja međunarodnih ugovora imaju obavezu da izvrše usklađivanje s tim izvorima i da implementiraju odgovarajuće odredbe u okviru nacionalnog krivičnog zakonodavstva.

SPECIFIČNOST DEFINICIJE TERORIZMA

Pretpostavka efikasnog suprostavljanja terorizmu, posebno na međunarodnom planu, jest postizanje konsezena o sadržaju i biti pojave. Opće je stajalište da je nemoguće istraživati određenu pojavu ukoliko se ne zna tačno o čemu je riječ, ako se ta pojava sadržajno ne utvrdi, odnosno ne definira. Iako se na svjetskoj razini društvene nauke već dugi niz godina intenzivno bave problemom terorizma, kao fenomen on je i dalje nedovoljno istražen u smislu nepostojanja opće saglasnosti što terorizam zapravo jest, odnosno ne postoji generalno usvojena definicija pojma terorizma. Teškoće u definiranju pojma terorizma, promatrano sa istorijske perspektive, proizlaze iz raznolikosti njegove pojavnosti, raznolikosti političkih ciljeva skupina koje su poduzimale terorističke akcije, zatim teškog pronalaženja granice između terorizma i

zakonite borbe za nacionalno osamostaljenje i borbe protiv strane okupacije.

Proučavajući literaturu koja se bavi problemom terorizma, mogli bismo utvrditi da u svijetu postoji više od 150 različitih definicija koje određuju na ovaj ili onaj način terorizam (Schmid, A., & Jongman, A., 1988: 5). Kvantitativnom analizom zajednički osobina iz 109 definicija, mogu se izdvojiti 22 elementa: uporaba sile i nasilja (u 83,5%), politički karakter (u 65%), akcent na izazivanju straha i užasa (u 51%), prijetnja (u 47%), očekivanje psiholoških efekata i reakcija (u 41,5%), razlikovanje žrtve i šire mete napada (u 37,5%), ciljano, planirano, organizirano, sustavo djelovanje (u 32,5%), metoda, strategija, taktika borbe (u 30,5%), kršenje općeprihvaćenih pravila, nepostojanje humanih obzira (u 30%), ucjena, prisila, navođenje na poslušnost (u 28%), želja za publicitetom (u 21,5%), samovolja, bezličnost (u 21%), žrtve civili, neborci, neutralne osobe bez povezanosti s razlogom (u 17,5%), zastrašivanje (u 17%), nevinost žrtava (u 15,5%), izvršitelji su grupe, pokreti, organizacije (u 14,5%), simbolika akata, pokazivanje drugima (u 13,5%), nepredvidivost, neočekivanost pojave nasilja (u 9%), tajnost, prikriivenost (u 9%), ponavljanje - niz akata nasilja (u 7%), kriminalni, zločinački karakter (u 6%), zahtjevi trećim osobama (u 4% definicija). Kao što je vidljivo, oko nekih elemenata koje određuju terorizam postoji velika mjera saglasnosti u svim analiziranim definicijama.

RELEVANTNA MEĐUNARODNO PRAVNA DOKUMENTA ZA ODREĐIVANJE KRIVIČNOG DJELA TERORIZAM

Pojavni oblici terorizma, kao i sredstva za njegovo sprečavanje i kontrolu, već su dugo predmet razmatranja Ujedinjenih nacija, kao i pojedinih regionalnih organizacija. U Konvenciji za sprječavanje i kažnjavanje terorizma Lige naroda iz 1937. godine koja

nikada nije stupila na snagu terorizam su „sva krivična djela usmjerena protiv neke države i počinjena s namjerom da se stvori strah kod određenih osoba, skupine osoba ili javnosti u cjelini (Derenčinović 2002: 5). Međunarodni izvori ostavljaju traga u krivičnom zakonodavstvu BiH. Na međunarodnom planu je donjeto više značajnih dokumenata s ciljem preciziranja pojma terorizma, kao i mjera i postupaka koji se preduzimaju u pravcu borbe protiv njega. Ovom prilikom osvrnućemo se na dva međunarodna dokumenta, novijeg datuma, koja su od posebnog značaja za reformu našeg krivičnog zakonodavstva. To su: Okvirna odluka Vijeća Evropske unije o suzbijanju terorizma od 13. juna 2002. godine¹⁶⁶, s izmjenama i dopunama iz 2008. godine¹⁶⁷, i Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju terorizma¹⁶⁸. Za nacionalno krivično zakonodavstvo najvažniji su član 1, kojim se definiše terorizam¹⁶⁹, član 2,

¹⁶⁶ Okvirna odluka Vijeća Evrope o suzbijanju terorizma od 13 juna 2002 (2002/475/JHA), Official Journal of the European communities, L 164/3 od 22 juna 2002,

¹⁶⁷ Okvirna odluka Vijeća Evrope o suzbijanju terorizma od 13 juna 2002 (2002/475/JHA), dopunjena Okvirnom odlukom Vijeća Evrope od 28. novembra 2008 (2008/919/JHA), Official Journal of the European communities, L 330/21 od 9 decembra 2008

¹⁶⁸ Konvencija je donjeta u Varšavi 16. maja 2005. godine, a stupila na snagu 1. juna 2007. godine, Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism CETS No. 196

¹⁶⁹ Terorizam (odnosno teroristički akt) definiše se kao akt koji, s obzirom na svoju prirodu i kontekst, može ozbiljno naštetiti državi ili međunarodnoj organizaciji, te koji je počinjen s namjerom ozbiljnog zastrašivanja stanovništva, ili nezakonitog iznuđivanja (prisiljavanja) vlade ili međunarodne organizacije da nešto čine ili da se suzdrži od nekog čina, ili ozbiljnog destabiliziranja ili uništavanja temeljne političke, ustavne ili finansijske strukture zemlje ili međunarodne organizacije. Sam teroristički akt se ostvaruje izvršenjem nekog od uobičajnih krivičnih djela propisanih KZ-om svake pojedinačne države, kojima upravo ta specifična namjera, odnosno cilj koji se želi postići daje mogućnost za kvalifikaciju kao krivično djelo terorizma. U tom smislu, krivično djelo terorizma se može ostvariti: napadima na život ili tjelesni integritet osobe; otmicom ili uzimanjem talaca; uzrokoivanjem velikih razaranja vladinih ili javnih

kojim se određuje teroristička grupa¹⁷⁰ i član 3, u kome se nabrajaju krivična dela povezana s terorizmom¹⁷¹. Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju terorizma ima za cilj da ojača napore država članica u sprečavanju terorizma i utvrđuje dva načina za njegovo postizanje. Prvi je, inkriminisanje određenih ponašanja, javne provokacije, regrutovanja i obuka za terorizam, dok se drugi odnosi na jačanje preventivnih mjera na nacionalnom i međunarodnom planu (izmjena postojećih propisa o ekstradiciji i uzajamnoj pomoći). Za implementaciju u nacionalno krivično zakonodavstvo od posebnog su značaja odredbe iz čl. 5, 6. i 7. Konvencije (javna provokacija s ciljem izvršenja terorističkog

građevina, transportnog sistema, infrastrukture, uključujući i informacione sisteme, fiksnih platformi smještenih na kontinentalnom pojasu, javnih mjesta ili privatne imovine s vjerovatnoćom ugrožavanja ljudskih života ili uzrokovanja ekonomskih gubitaka; otmicom aviona, broda ili drugog sredstva javnog transporta ili transporta robe; proizvodnjom, posjedovanjem, sticanjem, prevozom, snabdjevanjem ili korištenjem oružja, eksploziva ili nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja, kao i istraživanjem i razvojem biološkog i hemijskog oružja; ispuštanjem opasnih materija ili izazivanjem požara, poplava ili eksplozija koje imaju za posljedicu ugrožavanje ljudskih života; ometanjem snabdjevanja vodom, strujom ili drugim osnovnim prirodnim resursima, koje ima za posljedicu ugrožavanje ljudskih života; prijetnjama da će se učiniti neko od pomenutih djela (član 1. Okvirne odluke)

¹⁷⁰ Teroristička grupa se određuje kao strukturirana grupa koju čine više od dva lica, osnovana na određeno vreme i koja deluje sporazumno s ciljem vršenja krivičnog dela terorizma. Strukturirana grupa znači da je reč o grupi koja nije slučajno formirana radi neposrednog izvršenja krivičnog dela i koja ne mora da ima formalno definisane uloge svojih članova, kontinuitet članstva ili razvijenu strukturu

¹⁷¹ Kao krivična dela povezana s terorizmom Okvirna odluka navodi: tešku krađu, falsifikovanje dokumenata i iznudu (član 3. Okvirne odluke). Ta odredba je 2008. godine dopunjena, tako da, pored pomenutih krivičnih djela, kao djela povezana s terorizmom smatraju se još i: javna provokacija da se izvrše teroristički akti, regrutovanje za terorizam i obuka za terorizam

krivičnog djela¹⁷², regrutovanje za terorizam¹⁷³ i obuka za terorizam¹⁷⁴).

REGULIRANJE TERORIZMA U ZAKONODAVSTVU BOSNE I HERCEGOVINE

Materijalno krivično zakonodavstvo, pripalo je u zakonodavnu koncepciju entiteta, a u Federaciji BiH, čak i kantonima (krivična djela kojima se štite dobra kantonalnog značaja). Međutim, Bosna i Hercegovina je dobila Krivični zakon koji je objavljen 10. februara 2003. godine, a stupio je na snagu 01. marta 2003. godine¹⁷⁵. Reformom krivičnog zakonodavstva (2003. god.) na državnoj razini u glavi XVII Krivičnog zakona BiH koja se odnosi na krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom inkriminisano je krivično djelo terorizma (član 201). Analizom inkriminacije vidljivo je da se ista zasniva na Evropskoj konvenciji o suzbijanju terorizma, koju su potpisale države članice Vijeća Evrope 27.01.1977. godine u Strazburu, kao i na Protokol, koji dopunjuje navedenu Konvenciju, odnosno

¹⁷² Javna provokacija s ciljem izvršenja krivičnog djela terorizma označava širenje ili dostavljanje poruka javnosti na neki drugi način, s namjerom podsticanja na izvršenje terorističkog djela, kada takvo ponašanje, bez obzira na to da li postoji neposredno zalaganje za izvršenje krivičnih djela terorizma, predstavlja opasnost da bi jedno ili više takvih djela moglo biti učinjeno (član 5. Konvencije)

¹⁷³ Djelo se sastoji u podstrekavanju drugog lica da učini krivično djelo terorizma ili da učestvuje u izvršenju takvog dela, ili da stupi u udruženje ili grupu, kako bi doprinelo tome da to udruženje ili grupa učini jedno ili više terorističkih djela (član 6. Konvencije)

¹⁷⁴ Obuka za terorizam je krivično delo koje se sastoji u davanju uputstava za proizvodnju ili korišćenje eksploziva, vatrenog oružja ili drugog oružja ili štetnih ili opasnih materija, ili za korišćenje drugih specifičnih metoda ili tehnika, s ciljem izvršenja ili doprinošenja izvršenju krivičnih djela terorizma, uz svest o tome da će veštine kojima se lice podučava biti korišćene u tu svrhu (član 7. Konvencije)

¹⁷⁵ Službene novine Bosne i Hercegovine, broj 3/03, 32/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 08/10

na Okvirnoj odluci Vijeća Evropske unije o suzbijanju terorizma (Babić M; Filipović Lj; Marković I; Rajić Z;....., 2005: 660). Kao i u drugim zakonodavstvima širom svijeta, najznačajnija pitanja koja se odnose na problematiku terorizma u krivičnom zakonodavstvu BiH predstavljaju njegov pojam, zatim objekt krivičnog djela, pitanja u vezi s njegovim zakonskim elementima. Zakonodavac se pri određivanju samog pojma terorističkog akta i nabiranja njegovih oblika ne poziva direktno na međunarodne dokumente nego pojedine oblike terorističkih akata određuje njihovim radnjama izvršenja i u nekim slučajevima, njihovim posljedicama.

KRIVIČNI ZAKON BOSNE I HERCEGOVINE

Krivičnim djelom terorizam (član 201) naš zakonodavac smatra namjerne akte, koji zbog svoje prirode i konteksta mogu ozbiljno oštetiti državu ili međunarodnu organizaciju (član 201 stav 5), kada su počinjeni s tačno naznačenim ciljem (član 201 stav 1) (Tomić Z, 2007: 474). Prilikom propisivanja osnovnog krivičnog djela terorizma kao uzor je poslužila odredba član 1. Okvirne odluke Vijeća Evropske unije o suzbijanju terorizma. U devet tačaka je propisan veći broj radnji izvršenja. U cilju daljnjeg usaglašavanja Krivičnog zakona BiH sa međunarodnim instrumentima i standardima kojima je Bosna i Hercegovina pristupila nakon 2003. godine, u Krivični zakon BiH su uvedena nova krivična djela i to: javno podsticanje na terorističke aktivnosti (član 202a), vrbovanje radi terorističkih aktivnosti (član 202b) i obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti (član 202c). Javno podsticanje na terorističke aktivnosti (član 202a), sastoji se u javnom, putem sredstava informiranja, distribuiranju ili upućivanju poruke javnosti na bilo koji drugi način koji ima za cilj podsticanje druge osobe na izvršenje krivičnog djela terorizma ili drugih terorističkih aktivnosti, dok se vrbovanje radi terorističkih aktivnosti (član 202b)

sastoji u vrbovanju ili navođenju drugog lica da počini ili učestvuje ili pomaže u izvršenju ili da se pridruži terorističkoj grupi radi izvršenja nekog od krivičnih djela terorizma. Obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti (član 202c) podrazumjeva, osposobljavanje drugog lica za izradu ili korištenje eksploziva, vatrenog oružja, ili drugog oružja ili štetnih ili opasnih materija ili eksplozivnih naprava ili podučavanju o drugim konkretnim metodama, tehnikama ili vještinama u svrhu izvršenja nekog od krivičnih djela terorizma. S obzirom na veliku vrijednost zaštićenog objekta, kao što vidimo zakonodavac se poslužio krivičnim pravom radi postizanja svrhe, tj. da interveniše već u fazi pripremanja krivičnog djela terorizma pomoću novih krivičnih djela, gdje su kao uzor poslužile odredbe iz članova 5, 6. i 7. Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju terorizma.

Takođe prema izmjenama i dopunama Krivičnog zakona iz 2010. godine predviđeno je da pripremanje krivičnog djela i organiziranje terorističke grupe ne predstavlja institut utvrđen opštim odredbama. Ukidanje opšte odredbe o pripremnim radnjama znači da zakonodavac ne može više da propisuje pripremanje nekog krivičnog djela kao kažnjivo bez navođenja u čemu se to pripremanje sastoji. Pripremanje krivičnog djela terorizma (stav 4. člana 201.) može se sastojati u nabavci ili pripremi sredstva ili uklanjanju zapreke ili preduzimanju neke druge radnje kojom se stvaraju uslovi za izvršenje krivičnog djela terorizam, dok organiziranje terorističke grupe (član 202d) predstavlja organiziranje ili na drugi način udruživanje najmanje tri osobe radi izvršenja krivičnog djela terorizam ili nekog drugog terorističkog akta. Formalno, tu zapravo nije riječ o pripremnim radnjama, jer ih je zakon podigao na rang izvršenja (Stojanović, 2005: 201). S obzirom na veliku vrijednost zaštićenog objekta, nova krivična djela nalaze svoje opravdanje upravo u pravnim dobrima koja su ugrožena. Učinilac omogućava da se već

u ranom stadijumu, iz načina njegovog ponašanja, raspoznava da će on potvrditi i/ili podržati povredu pravnog dobra (Bader, 2009: 2855).

ZAKLJUČAK

Koristeći kombinaciju subjektivnih i objektivnih elemenata, Krivični zakon BiH određuje krivično djelo terorizam u skladu sa relevantnim međunarodnim izvorima, koji polaze od koncepcije po kojoj se u okviru jednog krivičnog djela propisuje terorizam koji je usmjeren protiv domaće ili strane države ili međunarodne organizacije. Prema tome, Krivični zakon BiH kombinirajući namjeru počinioca (subjektivni element) sa listom mogućih terorističkih akata propisanih u devet tačaka, koji inače predstavljaju uobičajna krivična djela (objektivni element), izvodi definiciju krivičnog djela terorizam. Takođe usaglašavanje nacionalnog krivičnog zakonodavstva sa međunarodnim izvorima imalo je za posljedicu uvođenje novih odredbi koje obogaćuju represivno zakonodavstvo sa novim krivičnim djelima i to: javno podsticanje, regrutovanje i obuka za terorizam. S obzirom na djelokrug i proširenje krivičnopravne represije, nameće se pitanje da li ovo omogućava ugrožavanje osnovnih ljudskih prava, odnosno remećenje legitimnih političkih protesta, a time i potencijalno hapšenje, zadržavanje i procesuiranje političkih aktivista. S druge strane, blag zakonski pristup tretiranju problema terorizma, može predstavljati rizik za bezbjednost društva. Razliku između terorizma i drugih oblika političkog nasilja možda je teško odrediti u zavisnosti od posmatrača, konkretne situacije ili nivoa upotrebljenog nasilja, međutim biće krivičnog djela terorizma „dvostruka viktimizacija” ili „psihološki element”, predstavlja snažno oružje za razlikovanje terorizma u okviru ove kategorije. Potencijalna opasnost od počinjenja terorističkog akta opravdava ekspanziju inkriminacija i kažnjavanje određenih ponašanja već u fazi pripremanja krivičnog

djela. U cilju razumjevanja šta je to terorizam odnosno pronalaženja mjere između kažnjivi pripremni radnji i osnovni prava građana, najveći izazov je na jasnoći krivičnopravni odredi, koje moraju biti precizne, objektivne i jasno određene.

LITERATURA

- [1] Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I., Rajić, Z., Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini, Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija, (Sarajevo), 2005
- [2] Bader, M. Das Geset zur Verfolgung der Vorbereitung von schweren staatsgefährdenden Gewalttaten. Neue Juristische Wochenschrift, 2009
- [3] Derenčinović, D. Novi antiterorizam na razmeđu depolitizacije, Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu, (Zagreb), 2002
- [4] Milošević, M. Procesni i materijalni aspekti krivičnopravne zaštite od terorizma, Zbornik radova, (Banja Luka), 2002
- [5] Stojanović, Z. Krivično pravo: opšti deo. (Beograd): Pravna knjiga, 2005
- [6] Schmid, A. and A. Jongman Political Terrorism. A new guide to actors, authors, concepts, databases, theories and literature: North-Holland Publishing Company, Amsterdam, (1988)
- [7] Tomić, Z., Krivično pravo II, posebni dio, Pravni fakultet Univerziteta Sarajevu, (Sarajevo), 2007.